

EKONOMİ POLİTİK

Küresel Kapitalist Sistemin Çözumsuzlüğü

Erinç Yeldan, 26 Eylül 2018

Küresel kapitalizmin 21. yüzyıldaki önemli dönemeçlerinden birisi olarak işin otomasyonu ve robotlaşmaya dayalı üretim biçimlerinin yaygınlaşması gösteriliyor. Bu dönüşüm “sanayi 4.0” gibi dijital sözcük oyunları ile betimlenirken aslında sanki salt teknolojik bir ilerleme öyküsünden ibaretmişçesine ele alınıyor. Oysa, bir *sosyal ilişki olarak teknoloji*, kuşkusuz, işgücünün niteliği ve iş süreçlerinin toplumsal örgütlenmesi bakımından son derece derin etkileri de beraberinde dönüştürecek.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün öngörülerine göre sanayi sektörlerinde yoğunlaşması beklenen robot kullanımı ve otomasyona dayalı üretim biçimleri önümüzdeki yüzyılda sanayide çalışanların en az yüzde 40’ını olumsuz etkileyecek; onlarca iş sahası, yerini robotların düzenleyeceği iş süreçlerine bırakacak. McKinsey Küresel Enstitüsü’nün araştırmacıları ise otomasyonun ve yapay zeka ile donatılmış robotların sanayide yaygınlaşması sonucunda 2030 yılına değin 400 milyon istihdam kaybının yaşanacağını vurgulamaktalar. (*) McKinsey yazarlarına göre bu rakam küresel işgücü arzının yüzde 14’üne ulaşmakta.

Daha dar bir çerçevede, iş sahaları açısından baktığımızda söz konusu beklenen istihdam kayıplarının, fiziksel ve kol emeğine dayalı işlerde yüzde 14, temel algılamalara dayalı işlerde ise yüzde 15 düzeyinde olacağı öngörülmekte.

Diğer yandan teknolojik ilerlemeye bağlı olarak emeğin üretkenliğinde beklenen artışlar bir dizi “yeni” iş sahasının da gelişebileceğini muhtuluyor. McKinsey’in araştırmacıları önümüzdeki onbeş yılda “teknoloji ve adaptasyona dayalı beceriler” gerektiren işlerde istihdam artışlarının yüzde 55; genel anlamda niceliksel işlerdeki istihdam kazanımlarının yüzde 24 düzeyinde olmasının beklendiğini öne sürüyorlar. Küresel toplamda otomasyon ve yapay zekaya dayalı iş süreçlerinde beklenen verimlilik artışları yeni istihdam kazanımlarını uyuracak ve buna bağlı işgücü talebi de 555 milyon kişiye ulaşacak.

Ancak, burada büyük bir *ancak* uyarısını yapmak gerekiyor. Teknolojik ilerlemenin yeni iş sahaları ve ek istihdam talebi yaratması beklenmesine karşın, bu olanağın çoğunlukla doğrudan “teknolojiyi üreten ülkelerce” üleştirileceğinin altını çizmek gerekiyor. Dış borçlanmaya (veya arazi rantlarına ya da kamu mallarının elden çıkarılmasına) dayanarak sürdürülen teknoloji ve enerji ithalatçısı “takipçi” ülkelerin bu tarihsel olanaktan yararlanması, kuşkusuz, öyle sanıldığı gibi kolay olmayacak.

Bütün bu dönüşümlerin anahtar sözcüğü ise “işgücünün eğitimi”. Hemen her kesimin dilinde olan bu tılsımlı sözcük “sanayi 4.0” büyüsunün de ayrılmaz parçası. Gerçekten de “yeni” iş sahalarına uyum sürecinde işgücünün niteliğinin dönüştürülmesi, eğitilmesi ve yeni teknolojiler ile donatılması ciddi eğitim yatırımlarından geçiyor. Oysa eğitimin sıradanlaştırıldığı ve ticarileştirildiği bir dünyada eğitimde fırsat eşitliği artık çok gerilerde kalmış bir sosyal olanak olarak duruyor. Onun yerine kapitalizmin tüm eğitim ve sosyal altyapı maliyetlerini bireyselleştirdiği ve işçinin eğitim ve teknolojik donanımının kendi sorumluluğunda olduğu acımasız rekabetçi bir birikim rejimine doğru evrildiğini

gözlemekteyiz. Nitekim vasıflı / eğitilmiş ve vasıfsız / düşük eğitilmiş işlere bağlı olarak yaratılan ücret eşitsizliğinin 21. yüzyılda kapitalist birikim rejiminin karşılaşacağı en büyük sorunların başında geleceğini öngörmek yanlış olamayacak.

İşgücünün eğitime ayrılan kamu kaynakları ise bu dönüşümü sağlayabilecek düzeylerin çok gerisinde kalıyor. OECD verileri işgücünün eğitime ayrılan kamu kaynaklarının OECD üyesi ülkelerin milli gelirlerinin ancak yüzde 2'ler düzeyinde, neredeyse ihmal edilebilir bir boyutta seyrettiğini dile getiriyor. Aşağıdaki tablo belli başlı ülkelerde işgücünün eğitimi diye anılan kamu yatırım harcamalarının nasıl da bastırılmakta olduğunu bir çırpıda özetliyor.

İşgücünün Eğitimi İçin Yapılan Kamu Harcamaları (Milli Gelire Oran Olarak, %)	
Danimarka	3.22
Fransa	2.98
Finlandiya	2.84
İspanya	2.52
Avusturya	2.29
İtalya	1.8
İsveç	1.73
Portekiz	1.68
Almanya	1.45
Macaristan	1.18
Polonya	0.69
Çek Cumh.	0.59

Kaynak: OECD Veri Tabanı: <https://data.oecd.org>

OECD verileri bir *sosyal hak olarak işgücü eğitiminin*, “mali disiplin”, “bütçe açıklarının azaltılması”, veya “kamuda tasarruf” gibi sözcükler aracılığıyla, nasıl da içi boş siyasi bir söylemceye dönüştürülmekte olduğunu belgeliyor.

Bu koşullar altında, 21. yüzyılın ilk yarısına kalmadan gerçekleşeceği savlanan yeni sanayileşme tasarımlarının öngörülen işsizlik, sosyal dışlanma ve eşitsizlik sorunlarını küresel kapitalist sistemin çözebileceğini bekliyor musunuz?

Bu konuya önümüzdeki hafta, Türkiye’yi de içererek, devam etmek arzusundayım.

(*) McKinsey Global Institute, “AI, automation, and the future of work: Ten things to solve for”, Temmuz 2018.